

DE WANTS *TROPIDOPHLEBIA COSTALIS* NA 75 JAAR WEER IN NEDERLAND

WAARGENOMEN (HETEROPTERA: LYGAEIDAE)

Berend Aukema, Theodoor Heijerman & Hans Turin

De wants *Tropidophlebia costalis* komt voor in spaarzaam begroeide, zandige of kalkrijke biotopen, zoals heideterreinen, waar ze op de bodem leeft tussen mossen en korstmossen. Het is een continentale soort, die zeldzaam tot zeer zeldzaam is in Europa en in Nederland de westgrens van haar areaal bereikt. De laatste Nederlandse vondst stamt uit 1943. Precies 75 jaar later werd *T. costalis* opnieuw in Nederland aangetroffen tijdens een onderzoek met bodemvallen op een heideterrein op het Kootwijkerzand in de provincie Gelderland. Door de geringe grootte en de verborgen leefwijze is ze mogelijk onderbemonsterd.

Figuur 1. *Tropidophlebia costalis*, submacropteer ♀, Kootwijkerzand, Nederland. Foto Theodoor Heijerman.
Figure 1. *Tropidophlebia costalis*, submacropterous ♀, Kootwijkerzand, the Netherlands. Photo Theodoor Heijerman.

INLEIDING

Tropidophlebia costalis (Herrich-Schaeffer, 1850) (fig. 1-2) is in Nederland een zeer zeldzame soort, waarvan gedacht werd dat ze mogelijk zelfs uit ons land verdwenen was (Aukema 2003, Aukema & Hermes 2016). In totaal werd ze tussen 1925 en 1943 op slechts twee vindplaatsen verzameld, namelijk in Hilversum (Reclaire 1929, 1932) en Soest (Reclaire 1943). Na 75 jaar werd ze in 2017 weer gevonden tijdens een bemonstering met bodemvallen van het Kootwijkerzand en dat vormde de aanleiding om de gegevens over biologie, verspreiding en Nederlandse waarnemingen hier samen te vatten.

BIOTOOP EN LEEFWIJZE

Tropidophlebia costalis leeft fytofaag van allerlei zaden op de bodem tussen en onder mossen en korstmossen in warme, zonnige, droge, en spaarzaam begroeide, zandige of kalkrijke biotopen (Péricart 1999, Wachmann et al. 2007, Aukema & Hermes 2016). Over een binding aan bepaalde planten is niets met zekerheid bekend, maar in het buitenland werd ze vermeld van onder andere averuit *Artemisia campestris*, breukkruid *Herniaria* spec., slangenkruid *Echium* spec., struikhei *Calluna vulgaris* en tijm *Thymus* spec. (Péricart 1999). De Nederlandse vondsten werden gedaan onder struikhei (Reclaire 1932) en tussen korstmossen op de heide (Reclaire 1943).

Figuur 2. *Tropidophlebia costalis*, macropteer ♀, Siegendorf, Burgenland, Oostenrijk. Foto Ekkehard Wachmann.

Figure 2. *Tropidophlebia costalis*, macropterous ♀, Siegendorf, Burgenland, Austria. Photo Ekkehard Wachmann.

Over de levenscyclus is weinig bekend. Mogelijk heeft ze twee generaties per jaar en zowel adulten als larven zouden in dat geval overwinteren. De Nederlandse waarnemingen van volwassen dieren

werden gedaan in de periode van begin april tot eind juli (Aukema & Hermes 2016). Larven werden in ons land nog niet waargenomen. Een beschrijving van de larven is te vinden in Putshkov (1969), overgenomen in Péricart (1999).

Figuur 3. Verspreiding van *Tropidophlebia costalis* in Nederland.

Figure 3. Distribution of *Tropidophlebia costalis* in the Netherlands.

Gewoonlijk hebben de dieren enigszins gereduceerde vleugels (submacropteren) (fig. 1), terwijl dieren met volledig ontwikkelde vleugels (macropteren) (fig. 2) zeldzaam zijn. Het verspreidingsvermogen van de soort is dus waarschijnlijk gering.

VERSPREIDING

Tropidophlebia costalis is een Palaearctische soort, die voorkomt in Europa, Kazachstan, Mongolië en Siberië (Péricart 2001). In Europa is ze naast Nederland (fig. 3) bekend uit Bulgarije, Tsjechië, Estland, Frankrijk, Duitsland, Hongarije, Italië, Oekraïne, Oostenrijk, Polen, Rusland, Slowakije, Zweden en Zwitserland (Péricart 2001). In Duitsland komt ze voor in het oosten (Brandenburg/Berlin en Sachsen) en zuidoosten (Bayern), en zijn er enkele oudere vondsten van vóór 1950 in Midden-Duitsland (Hessen en Thüringen). Uit het aan ons land aangrenzende deel van Duitsland is ze dus niet bekend (Hoffmann & Melber 2003) en volgens Günther et al. (1998) wordt ze in Duitsland met uitsterven bedreigd (A1 status op

Figuur 4. Vindplaats met bodemval van *Tropidophlebia costalis* op het Kootwijkerzand. Foto Hans Turin.

Figure 4. Collecting site with pitfall trap of *Tropidophlebia costalis* at the Kootwijkerzand. Photo Hans Turin.

de rode lijst). In België en Luxemburg is ze nooit waargenomen (Reichling & Gerend 2004, Baugnée et al. 2003). De geïsoleerde vondsten in Nederland en Frankrijk vormen de meest westelijke populaties van de soort.

OUDE WAARNEMINGEN

In onderstaand overzicht worden details gegeven van alle Nederlandse waarnemingen tot en met 2017. Gebruikte afkortingen: AC – Amersfoort-coördinaten; Naturalis – Naturalis Biodiversity Center, waarin opgenomen de collecties van het Zoölogisch Museum Amsterdam en de Vakgroep Entomologie van de Wageningse Universiteit.

Utrecht Soest, 9.VI.1943, 1 ♂ tussen korstmossen op de heide, A. Reclaire (col. Naturalis) (Reclaire 1943). **Noord-Holland** Hilversum, 4.VI.1925, 1 ♀, 31.VII.1927, 1 ♀, 5.IV.1934, 2 ♂, 2 ♀, 12.V.1934, 5 ♂, 3 ♀, 26.IV.1935, 1 ♀, 1.VI.1935, 3 ♂, 4 ♀, 13.VI.1935, 1 ♂, 26.VI.1937, 1 ♂, A. Reclaire (col. Naturalis) (Reclaire 1929, 1932, als *Camptotelus lineolatus* Schilling, 1829).

NIEUWE VONDST

Gelderland Kootwijkerzand, AC 184,543-464,716, 18.IV-I.VI.2017, 1 submacropteer ♀ in bodemval

in open heide met grassen en open zandplekken (fig. 4), Th. Heijerman, H. Turin & K. Alders (col. B. Aukema).

In hetzelfde monster bevonden zich ook een viertal andere lygaeïden die karakteristiek zijn voor open, spaarzaam begroeiide heideterreinen met mossen en korstmossen: *Macrodema microptera* (Curtis, 1836), *Pionosomus varius* (Wolff, 1804), *Plinthisus pusillus* (Scholz, 1847) en *Taphropeltus contractus* (Herrich-Schaeffer, 1835).

DISCUSSIE

Tropidophlebia costalis is in het hele areaal zeldzaam tot zeer zeldzaam. Vermoedelijk komt dit deels door de geringe grootte (2,0-2,5 mm) en de onopvallende leefwijze tussen mos en korstmossen op de bodem. Ze is daardoor waarschijnlijk het beste te verzamelen met behulp van bodem- of zuigvallen. In Nederland is recent weliswaar intensief onderzoek gedaan met bodemvallen in heideterreinen, maar *T. costalis* is daarbij niet eerder aangetroffen. Mogelijk kan deze continentale soort, die in Nederland de westrand van haar areaal bereikt, in de toekomst profiteren van het warmer wordende klimaat.

DANKWOORD

Staatsbosbeheer wordt bedankt voor het verlenen van toestemming om onderzoek te doen in het Kootwijkerzand. Voor het regelen van de vergunning bedanken we Jaap Rouwenhorst en voor toelichting en ondersteuning Florian Bijmold. Ekkehard Wachmann, Berlijn, stelde de foto van de langvleugelige vorm ter beschikking.

LITERATUUR

- Aukema, B. 2003. Recent changes in the Dutch Heteroptera fauna (Insecta: Hemiptera). – Proceedings 13th International colloquium EIS, september 2001: 39-52.
- Aukema, B. & D.J. Hermes 2016. Verspreidingsatlas Nederlandse wantsen (Hemiptera: Heteroptera). Deel IV: Pentatomomorpha I (Aradidae, Lygaeidae, Piesmatidae, Berytidae en Pyrrhocoridae). – EIS Kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden, Leiden.
- Baugné, J.-Y., M. Dethier, J. Bruers, F. Chérot & G. Viskens 2003. Liste de punaises de Belgique (Hemiptera Heteroptera). – Bulletin van de Koninklijke Belgische Vereniging voor Entomologie 139: 41-60.
- Günther, H., H.-J. Hoffmann, A. Melber, R. Remane, H. Simon & H. Winkelmann 1998. Rote Liste der Wanzen (Heteroptera). – Schriftenreihe für Landschaftspflege und Naturschutz 55: 235-242.
- Hoffmann, H.J. & A. Melber 2003. Verzeichnis der Wanzen (Heteroptera) Deutschlands. – Entomologische Nachrichten und Berichten, Beiheft 8: 209-272. [Entomofauna Germanica 6]
- Péricart, J. 1999. Hémiptères Lygaeidae Euro-Méditerranéens. Volume 2. Systématique: seconde partie. – Faune de France 84 B: i-iii, 1-453.
- Péricart, J. 2001. Family Lygaeidae Schilling, 1829. – In: B. Aukema & Chr. Rieger (red.), Catalogue of the Heteroptera of the Palaearctic Region 4. Pentatomomorpha 1. Netherlands Entomological Society, Amsterdam: 35-200.
- Putshkov, V.G. 1969. Deel 2: Lygaeidae. – Fauna Ukraïni 21: 1-388.
- Reclaire A., 1929. Aanteekeningen omtrent het voorkomen van Hemiptera-Heteroptera in Nederland, vooral in het Gooi. – Entomologische Berichten 7: 433, 458.
- Reclaire A., 1932. Naamlijst der in Nederland en het omliggend gebied waargenomen wantsen (Hemiptera-Heteroptera). – Tijdschrift voor Entomologie 75: 59-258.
- Reclaire A., 1943. 4e vervolg op de Naamlijst der in Nederland en het omliggend gebied waargenomen wantsen (Hemiptera-Heteroptera). – Entomologische Berichten 11: 106-123.
- Reichling, L. 2001. Atlas des hétéroptères non-aquatiques du Luxembourg. – Musée national d'histoire naturelle, Luxembourg.
- Wachmann, E., A. Melber & J. Deckert 2007. Wanzen 3. Pentatomomorpha I. Aradidae, Lygaeidae, Piesmatidae, Berytidae, Pyrrhocoridae, Alydidae, Coreidae, Rhopalidae, Stenocephalidae. – Die Tierwelt Deutschlands 75: 1-288.

SUMMARY

Tropidophlebia costalis rediscovered in the Netherlands after 75 years (Heteroptera: Lygaeidae)

The rare lygaeid *Tropidophlebia costalis* was found in the Netherlands for the first time since 1943 during pitfall trapping at the Kootwijkerzand in the province of Gelderland. Details on its biology and distribution are summarized and Dutch records are listed. Its rareness most likely is caused by its small size and cryptic way of life.

B. Aukema
Wageningen
baukema@hetnet.nl

Th. Heijerman
Wageningen

H. Turin
Renkum